

Flamenko Gitar: Flamenko Gitar Teknikleri ve Formlar*

Ehrenhard SKIERA

Çeviri: Tolgahan ÇOĞULU *Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü Folklor Doğru dergisinin 66. sayısında Flamenko dosyası içinde yayınlanmıştır.

Gamlar, Kadanslar ve Ritimler

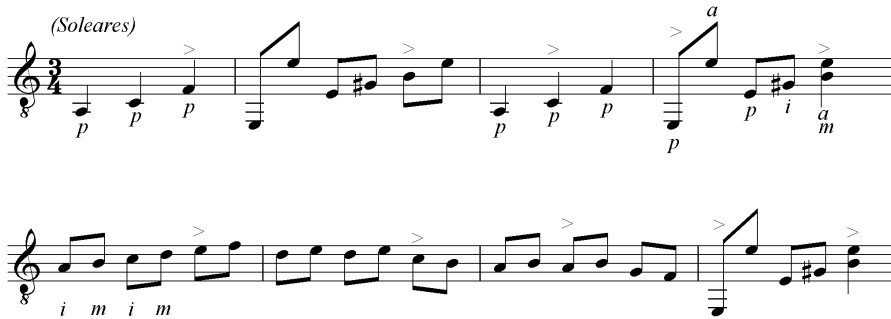
Bu makalede flamenkonun birçok karakteristik müzikal özelliğini sunacağım. Müzikal örnekler, yaygın kullanılan gitar notasyonu ile verilmiştir.

Flamenko eserlerinin çoğunda melodik yürüyüş Frigyen modundadır (örnek 1). Varyasyonların içinde kullanılan süpertonik, genelde bir 'leading tone'" olarak işlev görür, yani aşağıya doğru mi majör akoruna çözülür (örnek 2). Çok sık kullanılan bir başka gam, Frigyen moddaki mediant'ın artırılmasıyla elde edilir (sol diyez, örnek 3). İslam-Arap bölgelerindeki tipik şarkıların melodik karakteri (örnek 4), birbirini izleyen minör, majör ve arttırılmış ikili aralıklarda duyulabilir.

1

2

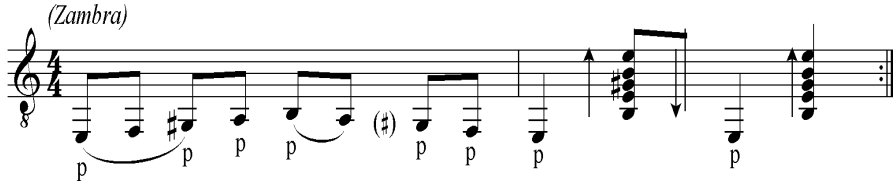
* Ehrenhard Skiera, "Guitarra Flamenca: Musical Forms and Techniques for the Flamenco Guitar", *Flamenco*, haz: Claus Schreiner (Portland: Amadeus Press, 1985)'dan çevrilmiştir.

** leading tone: majör, armonik minör ya da çıkıcı melodik minör gamlarının yedinci notası (ç.n.).

3

4

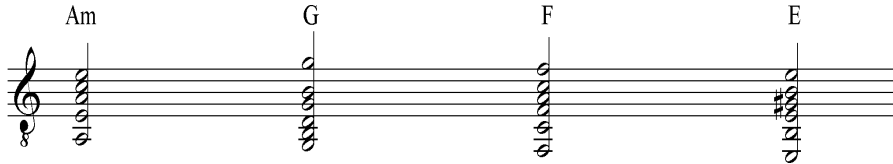

Parmak işaretleri: p = baş parmak, i = işaret parmağı, m = orta parmak,
a = yüzük parmağı, c = serçe parmak

Bu örnekler eski Yunan diyatonik *systema teleion*'un inici doğasını da açıkça örnekliyor. Bu sistemdeki Dorian modu, kendi yönü olması bir yana bırakılırsa, sonraki dönemdeki kilise modu Frigyen'e benzer. Ama ne geç klasik dönem Dorian'ında ne de ortaçağ Frigyen'inde flamenkoda olduğu gibi süpertonik ve mediantın kullanımları mevcuttur. Bu nedenle, "Frigyen" kelimesi genel olarak kullanılsa da, flamenko müziğinde kullanılan bu ton için doğru bir terim yoktur. Ama unutulmamalı ki, flamenkoda kullanılan gamlar, Arap ve Hint müziklerinde kullanılanlar ile aynı özellikleri taşır. Burada tarihsel bağların olduğu varsayılır ancak bu varsayımın doğrulanabilmesi için ayrıca müzikolojik araştırmaların yapılması gerekir.

Her iki melodik türdeki eserde de karakteristik kullanım, la minörden sol majöre, fa majöre ve son olarak mi majöre doğru yürüyen kadans (akor yürüyüşü) kullanımımızdır (örnek 5). Birçok pasaj ve varyasyon bu armonik temele dayanır (örnek 6 ve 7).

5

6

7

Bu (geleneksel armoni terimini kullanırsak) yarım kadans, gitarda sık sık altere formlarda kullanılır. Bunun nedeni enstrümanın yapısıdır ve gitara kendine has cazibesini veren şey budur: sol ve fa majör akorları basılırken 1. ve 2. teller (mi ve si) boş tel olarak alınır (örnek

8). Bu kadans transpoze edildiğinde (örnek 9), bu değişimin hem sistemik hem armonik olarak hiçbir değişikliğe yol açmadığı görülür. Si bemol majör akorundaki sınırlı parmak kullanımı 1. telin (mi) boş tel alınarak tınlamasına yol açar.

8

Am G F E

9

Dm C B^b A

Eğer bu örneklerde kadanstaki geçiş akorları kullanılırsa, aşağıdaki örnekte gösterilen taranta varyasyonundaki pasaj, tonikteki ana akor için sınırlı parmak kullanımını gösterir (bu durumda: Fa diyez majör, örnek 10).

10

F[#]

Gitar solosu olarak taranta, majör ikili aralık artırılmış Frigyen modu ve transpoze edilmiş temel kadans üzerine kurulmuştur (si minör, la majör, sol majör, fa diyez majör). Tarantanın eşsiz çekiciliğine yol açan etkenlerden biri yukarıda bahsedilen çalma tekniğidir: melodi ve akorları çalarken boş teller kullanmak. Bu form, dans içeren versiyonu taranto'dan farklı olarak, ritmik yorum açısından birçok imkan sunar.

Burada gösterilen melodik ve armonik yapılar ek olarak; geleneksel armonide kullanılanlarla aynı akor yürüyüşleri içeren (I, V7; I, IV, V7; vs.) ve müzikal olarak majör diziler oluşturan birçok parça bulunmaktadır. Bunlar da transpoze edilerek farklı biçimlerde kullanılmaktadır. Bu noktada aklıma Endülüs'te ortaya çıkmış ve temel olarak Çingene olmayanlar tarafından geliştirilmiş parçalar geliyor.

Compas (ritmik yapılar) yapılarına göre flamenko parçaları 3 ana gruba ayrılır. Aşağıdaki tablo, 12, 4 ve 3 vuruşlu ritmik birimlere göre sınıflandırılmış en önemli flamenko gitar formlarını göstermektedir.

1. Grup	2. Grup	3. Grup
12 Vuruşlu	4 Vuruşlu	3 Vuruşlu
a) Notasyon: 4 x 3/4 ya da 3/8	Notasyon: 2/4 ya da 4/4	Notasyon: 3/4 ya da 3/8
Soleáres Caña Alegrías Romerás Caracoles Bulerías Cantiñas	Farruca Zambra Taranto Tientos Tanguillo Rumba flamenca Zapateado Colombianas Milonga Garrotin	Malagueñas Verdiales Tarantas Sevillanas Fandanguillos Granadinas Rondeña
b) Notasyon: 3/4 ve 6/8 Siguiriyas Serranas		
c) Notasyon: 6/8 ve 3/4 Peteneras Guajiras		

2. ve 3. gruplarda küçük ritmik farklılıklar olsa da (mesela 'tientos', 'rumba flamenca', 'fandanguillos' formlarında), Avrupalı ya da Amerikalı deneyimli bir gitarist bir sorunla karşılaşmayacaktır. Bu durum 1. gruptaki formlar için geçerli değildir çünkü ön hazırlık mahiyetinde ritmik çalışmalar yapmadan bu formlarda uzmanlaşmak zordur. Temel ritimlere tam olarak hâkim olan gitarist, flamenko müziğinin İspanyol edisyonlarına ulaşabilir, ancak bu edisyonlar güzel varyasyonlar içerirse de, ritimler yanlış bir şekilde notaya geçmiştir ve birçok notasyon hatası içerir. Bu nedenle 1. grubun 3 alt kategorisindeki temel ritimleri, birbirleriyle ritmik olarak nasıl bir ilişkide olduklarını ortaya koyarak açık bir şekilde anlatacağım.

Grup 1a: Örnek, Soleares

3/4'lük dört ölçü (ya da 3/8'lik dört ölçü), 12 vuruşlu ritmik birimler oluşturur. Bu birimlerde 3., 6., 8., 10. ve 12. vuruşlarda vurgu vardır:

> > > > >
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Birinci vuruşta varyasyonlar başlar. Sonra, ne kadar varyasyon yapılmak istenirse yapılır ve parça ritmik birimlerin 10. vuruşunda sona erer (örnek 11).

11

Giriş

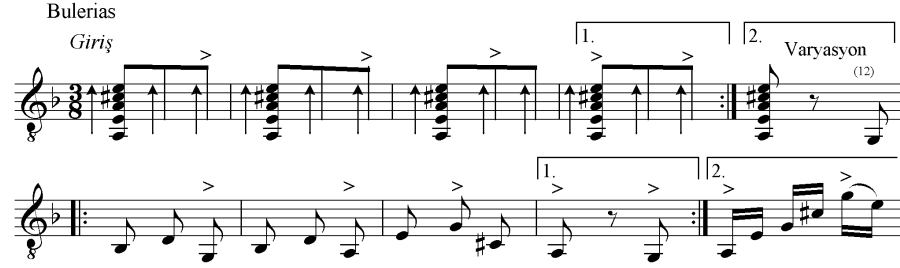
Kapanış

(Giriş ve kapanış bölümlerinin arasına varyasyon [falseta] olarak 2., 6. ve 7. örnekler eklenebilir).

Grup 1a'daki tüm formlar benzer şekilde yapılıdır. Yalnız 'bulerias' formunda varyasyonların, bir önceki ritmik birimin 12. vuruşunda başladığı sık sık görülür (hatta zaman zaman 11. ya da 10. vuruşlarda da başlar). Bu özellik, parçaya olağanüstü bir dinamizm kazandırır (örnek 12).

12

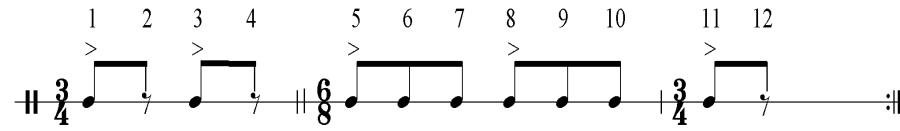
Bulerias
Giriş

Grup 1b: Örnek, Siguriyas

Bu formda vurgular, 12 vuruşlu ritmik birimin 1., 3., 5., 8. ve 11. vuruşlarında bulunur. 3/4'lük ve 6/8'lik zamanların kullanılmasıyla notasyon ritim ile uyumlu hale gelir:

12a

Parça ve varyasyonları ya 3/4'lük ölçünün ikinci dörtlük notasında (burası aynı zamanda ritmik birimin birinci vuruşudur) ya da 6/8'lik ölçünün birinci sekizlik notasında (burası aynı zamanda ritmik birimin beşinci vuruşudur) başlar. Bu ikinci durumda ritmik birimin başlangıcı hayali olarak belirlenir ya da baştaki iki adet dörtlük notayı vurarak tamamlanır (*golpe* tekniği için aşağıya bakınız). İstenilen sayıda varyasyon yapıldıktan sonra parça, ritmik birimin 10. ya da 11. vuruşunda sona erer (örnek 13).

13

Siguriyas

Grup 1c: Örnek, Peteneras

12 vuruşlu ritmik birimler, 3/4'lük ve 6/8'lik zamanları yer değiştirerek yazılabilir. Peteneras formunda olduğu gibi sekizlik notalar vuruşları oluşturmuştur (örnek 14).

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Peteneras

Tema

etc.

İncelediğimiz 3 alt kategori arasındaki ritmik ilişki, temel ritim ile başlayıp diğer ikisini kaydırırsak görülebilir:

	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>					
Grup 1a:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Grup 1b:																								
Grup 1c:																								

Bu tablo bize, her üç grupta da tekrar eden temel ritmik yapıların iki adet üçlüden ve üç adet ikiliden meydana geldiğini gösterir.

Ritimlerin ayrıntılı bilinmesi ve kontrolü, onların kusursuz bir şekilde çalınmasının yanısıra gitariste; kendi memnuniyeti ve bilgili dinleyicileri için eski formları alıp, değiştirerek üzerlerine doğaçlama yapması için ihtiyacı olan sezgisel kesinliği kazandırır.

Temel Çalma Teknikleri

Daha önce de belirtildiği gibi flamenco gitar aslen şarkıcı ve dansçılara eşlik etmek için kullanılıyordu. Sonraları gitaristlerin çaldığı ara bölümler, önce solo performanslara sonra da bağımsız sanat formlarına evrildi. Bu olgunlaşma döneminde, özellikle melodi bölümleri ve akor yürüyüşlerinin detaylandırılması gibi enstrümanın ifade olanaklarını genişletmek amacıyla klasik gitar çalımından birçok teknik alındı ve adapte edildi. Ama yine de orijinal eşlik döneminden birçok karakteristik öge korundu. Mesela tipik çalma pozisyonu: enstrümanın alt kısmı gitaristin sağ uyluğunun üstünde durur, üst kısmı ise sağ kolun üst bölümü tarafından sıkıştırılır. Böylelikle gitar, bu iki nokta arasında sabit bir biçimde durur.

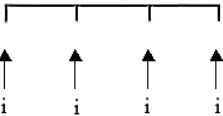
Korunan diğer karakteristikler gitardan çıkan ses ile sol ve sağ el kullanılarak yapılan bazı teknikleri içeriyordu. Genelde flamenco gitar daha sert ve daha ölçülü (deliberately) çalınır. Kendine has yapısı, sert vuruşlarla çalınışı ve sık sık kapo kullanılması nedeniyle flamenco gitar; kuru, biraz kaba ve bazen metalik duyulur. Bu, tabii ki yorumcunun sesleri nasıl düşündüğüne ve enstrümanın yapısına göre değişim gösterir.

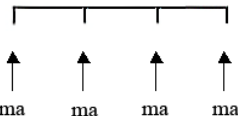
Bazı gitaristler yakın dönemde, amplifikasyon ya da kullanılan materyal ve imalat şekli olarak klasik gitara yakınlaşan enstrümanlar kullanarak bu karakteristik özelliğin etkisini azalttılar.

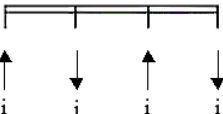
Şimdi göreceğimiz tekniklerle flamenco gitar çalımı, klasik çalımdan farklılaşır. Bu tekniklerin gitarın eşlik enstrümanı olarak kullanıldığı dönemlerden kalmıştır: 'rasgueado', 'golpe', 'apagado' ve 'alzapúa'.

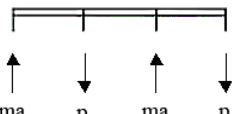
a) Rasgueado

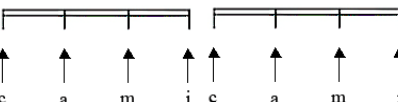
İspanyolcada “rasguear” fiilinden türeyen ‘rasgueado’ “vurmak” (tellere) anlamına gelir. Yani “rasgueado”, genelde bütün akoru beş ya da altı teli içererek vurmaya gösterir. Bu tekniği uygulamanın birçok yolu vardır ve gitarist, sadece kendi buluş ve keşifleriyle sınırlıdır. Aşağıda her zamanki ok sembollerini kullanarak birçok değişik biçimi gösterdim. P, e, a, m ve i harfleri, vuruş yapan parmakları (yukarıdaki kısma bakın) belirtirken; ritmik değerler, her bir vuruşun ses uzunluklarının arasındaki ilişkiyi gösteriyor. Yukarıya bakan ok, en kalın telden en ince tele vuruşu, aşağıya bakan ok ise tersini belirtiyor.

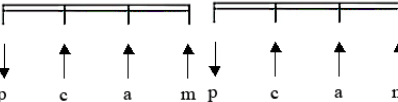
1)

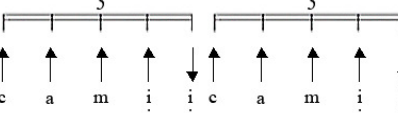
2)

3)

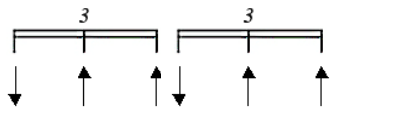
4)

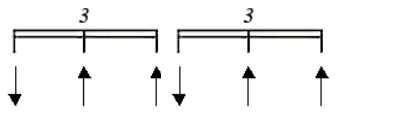
5)

6)

7)

8)

9)

10)

ma = orta ve yüzük parmaklarıyla aynı anda tellere vurulur

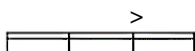
5. örnekten 10. örneğe kadarki formlar; hız, mükemmel ritim ve güç ile birleşince “sürekli rasgueado”yu oluşturur. Bu demektir ki, vuruşlar birbirinden bağımsız duyulamaz hale gelmiştir ama sabit ve sürekli yuvarlanma etkisi yaratırlar. Açık ki bu, ısrarlı bir çalışma ve sürekli pratik gerektirir.

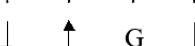
b) Golpe

Deneyimli bir flamenko gitaristi, yorumunu anlamlı ritmik vurgularla süsler. Bu, *golpe* (*golpe*: vuruş) tekniğini kullanarak gerçekleşir. Golpe genellikle, yüzük parmağının ucuyla ve tırnağıyla -bu teknik nedeniyle kısmen ‘golpeador’ (vuruş levhası) ile kaplanmış olan- gitarın armonik üst kısmına vurularak yapılır. Burada da birçok varyasyon vardır: Yalnız başına kullanılan ‘golpe’ (örneğin akorlar arasında); ‘rasgueado’ figürünün sonundaki ‘golpe’; ya da işaret parmağı ‘rasgueado’su ya da baş parmak vuruşu ile aynı anda vurulan ‘golpe’. Aşağıdaki örnek, vurguları ‘golpe’lerle verilen ‘rumba flamenca’ ritmini gösteriyor:

2

4

(G = Golpe)

Mevcut alternatiflerden yararlanmanın bir yolu, ünlü gitaristlerin kayıtlarını dinlemektir. Özellikle eski kayıtları dinlemenizi öneririm, çünkü bu kayıtlar flamenko gitarın orijinal sesini ve stilini daha fazla yansıtır. Ayrıca flamenko şarkısının kendine özgü özellikleri olan melodilere ve temalara aşina olmanın, gerçekten yoğunlaşmanın; gitaristin tekniğinin olabildiğince esaslı bir kavrayışa dayandığına emin olmak için gerekli olduğunu düşünüyorum. Çeşitli akımları ve kişisel tarzları gösteren çok iyi kaydedilmiş otantik flamenko müzik antolojileri mevcut. Ama yine de bu tarz kayıtlara ulaşmak hâlâ oldukça güç.

Bir gitaristin tekniğini geliştirmenin yollarından biri uygun geri bildirim sağlamak, yani otantik kayıtların çizdiği standartlarla bir gitaristin çalışmasını karşılaştırmaktır. Bu nedenle şunları tavsiye ederim:

1. Çalan gitaristin kaydını alın.
2. Yapılmış kayıtların üstüne çalın.
3. Gitaristin çalışma pozisyonunu aynadan gözlemleyin.

Tabii ki seçilen yol kişinin durumuna ve ne yapmak istediğine bağlıdır. Kişi, zaten bir klasik gitarist ise amacı birkaç flamenko parçası ve teknikle repertuarını zenginleştirmek midir? Ya da amaç flamenkoya yoğunlaşmak ve geniş repertuarı öğrenmek midir? Kişi gitara yeni başlamış ise, sadece flamenko mu çalışmak ister? Bunun gibi sorular çoğaltılabilir. Gitara yeni başlayanların klasik gitar ile başlamalarını tavsiye ederim. Klasik gitarın çalmada konusunda derin bilgiye sahip olmak ve nota okumayı bilmek flamenko gitarı çalmak için sağlam bir temel oluşturur. Bütün flamenko gitar metotları -yeni başlayanlar için yazılmışlar bile- önemli temel teknikleri yani özel çalışma tekniklerini ve solo eserleri, zorlayıcı teknik detaylarıyla anlatırlar. Ama yetenekli ve inatçı kişiler bu zorlukların üstesinden er geç gelir. Günümüzde birçok iyi flamenko gitar metodu bulunmaktadır.

Dünyanın çeşitli yerlerindeki büyük şehirlerde, flamenko gitar dersi veren yerler var ve bunların sayıları giderek artmaktadır. Gitarla ve gitar müziğiyle ilgili süreli yayınlar, bu tip dersler hakkında iyi bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır.

Açık ki bugün flamenko heveslilerinin önünde birçok fırsat bulunmaktadır. Bu nedenle, ciddi bir şekilde flamenkoya ilgi duyan insanlar, bu maceralı dünyaya girmenin ilk adımlarını atmaya çok zor görmemelidirler. Şüphesiz ki kendilerine artan güvenleriyle, yeni perspektiflerini bir an önce geliştireceklerdir.